

اللَّهُمَّ احْمِزْ لِي

چالش‌های اخلاق بالینی

رازداری

دکتر پونه سالاری، دکتر مهشاد نوروزی، دکتر لادن ناز زاهدی،

دکتر فتانه سادات بطحائی

چالش‌های اخلاق بالینی: رازداری

- رازداری: حریم خصوصی بیمار
- تعریف راز
- رازداری: وظیفه مهم ولی مطلق نیست، منفعت بیمار یا جامعه
- موارد مجاز به نقض رازداری: نفع بیمار، نفع عمومی، قانون

چالش‌های اخلاق بالینی: رازداری

- ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی:

اطباء و جراحان و داروفروشان و کلیه کسانی که به مناسبت شغل و حرفه‌ی خود محرم اسرار می‌شوند هرگاه در غیر از موارد قانونی، اسرار مردم را افشاء کنند به سه ماه و یک روز تا یکسال حبس و یا یک میلیون و پانصد هزار تا شش میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شوند.

- ماده ۴ آیین نامه انتظامی: شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته حق افشای اسرار و نوع بیماری بیمار، مگر به موجب قانون مصوب مجلس شورای اسلامی را ندارند.

- رعایت اسرار بیمار در شرایطی که پزشکان با آنها مواجه می‌شوند

چالش‌های اخلاق بالینی: رازداری

• روش مطالعه و چارچوب تنظیم چالش‌ها: Gap Analysis

1. مرور منابع از قبیل کتب، مقالات: تهیه چارچوبی برای مصاحبه
2. مصاحبه با متخصصان: ۸ (۲ متخصص زنان، ۳ متخصص کودکان و نوزادان، ۲ متخصص داخلی، ۱ فوق تخصص غدد)
3. برگزاری نشست با صاحب‌نظران (۱۴ دیماه ۹۳)

چالش‌های اخلاق بالینی: رازداری

4. برگزاری کارگاه با ذی‌نفعان (۲۹ دیماه ۹۳)

5. برگزاری سمینار و جمع‌آوری نظرات شرکت‌کنندگان (۷ و ۸ اسفندماه ۹۳)

6. چالش‌ها براساس یافته‌ها دسته بندی شدند. بعد در مورد هر چالش، وضعیت مطلوب حل آن تعریف و در پایان، راه‌کار رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب (حل چالش / پرکردن شکاف) پیشنهاد شد.

چالش‌های اخلاق بالینی: رازداری

۱- چالش‌های مدیریتی

- قانون و مقررات
- سیاستگذاری

۲- چالش‌های اخلاق سازمانی

- نقص مقررات
- مشکلات ساختاری
- مشکلات تکنولوژیکی

چالش‌های اخلاق بالینی: رازداری

۳- چالش‌های ارتباط بین پزشک و بیمار

- چالش‌های مربوط به ارائه‌دهنده خدمات سلامت
- تبیین و تعریف مفاهیم
- چالش‌های مربوط به دریافت‌کننده خدمات سلامت

چالش‌های رازداری

ارتباط بین پزشک
و بیمار

ارائه دهنده
خدمات

تعریف مفاهیم

دریافت کننده
خدمات

اخلاق سازمانی

نقص مقررات

ساختاری

منابع انسانی

تکنولوژیک

مدیریت کلان

قانون و مقررات

سیاست گذاری

راهکارها

۱- تدوین راهنمای کشوری در رازداری

۱- تبیین موارد مجاز نقض رازداری:

- موارد قانونی

- نفع بیمار

- منفعت جامعه

۲- تعریف نوع خطر تهدید کننده بیمار و شخص ثالث و جامعه

۳- لحاظ کردن ملاحظات فرهنگی اجتماعی

۴- تبیین شرایط اورژانس

راهکارها

- ۵- تکمیل لیست بیماریهای عفونی و واگیر که لازم است در جهت منفعت عمومی نسبت به نقض رازداری در مورد آنها تصمیم گیری شود.
- ۶- فرد دریافت کننده اطلاعات
- ۷- مقدار اطلاعات قابل ارائه
- ۸- مستند سازی نقض رازداری در پرونده بیمار و نحوه آن
- ۹- شخص مسئول برای افشای اسرار
- ۱۱- نحوه افشای اسرار
- ۱۲- موارد نقض رازداری که نیازمند اخذ رضایت آگاهانه است

راهکارها

- ۱۳- تعیین چارچوبی برای راندهای درون بخشی و گزارش صبحگاهی در جهت حفظ اسرار بیماران
- ۱۴- تعیین چارچوبی برای در دسترس قرار گرفتن پرونده الکترونیک بیماران در جهت حفظ اسرار بیماران
- ۱۵- تعیین چارچوبی برای تبادل اطلاعات در فضای مجازی
- ۱۶- تعیین سن خاص برای گروه نوجوان در جهت حفظ اسرار بیمار نوجوان، تعیین سیستم حمایتی خاص این گروه سنی
- ۱۷- مشخص شدن چارچوب مشخص برای رازداری در مورد بیماران زندانی
- ۱۸- مشخص شدن چارچوب مشخص برای رازداری پس از مرگ

راهکارها

۲- تدوین پروتکل خاص رازداری در کودک آزاری

۱- تدوین پروتکل تشخیص کودک آزاری

۲- مشخص شدن تیم مسئول ارائه گزارش

۳- میزان اطلاعات فاش شدنی و ملاحظات خاص آن

۴- مشخص شدن مرجع مشخصی برای ارائه گزارش

۵- تعیین چارچوبی برای تهیه گزارش

۶- تدوین راهنمای تعامل مراکز درمانی با رسانه

راهکارها

۳- آموزش کلیه ارائه کنندگان خدمات سلامت و تدوین مواد آموزشی استاندارد

در خصوص:

- حقوق بیمار

- رازداری و ملاحظات خاص آن

۴- افزایش آگاهی بیماران از حقوق خود

راهکارها

۴- پیش بینی ضمانت اجرایی راهنما با کمک تنظیم مواد قانونی و مقررات
مربوطه

۵- ایجاد ساختار سازمانی مناسب به منظور حفظ اسرار بیماران

۶- ایجاد ساز و کار نظارتی مناسب

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۱- تعاریف

۱-۱ تعریف راز در حرف پزشکی: در حرف پزشکی راز به کلیه اطلاعاتی اطلاق می‌شود که ارائه کنندگان خدمات سلامت در جریان ارزیابی بیمار و اقدامات پاراکلینیک به آنها دست می‌یابند یا بیمار خود برای آنها ابراز می‌دارد. به عبارتی به کلیه اطلاعاتی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در مورد بیمار به دست می‌آید، راز اطلاق می‌شود.

۱-۲ منظور از اطلاعات بیمار نام و نام خانوادگی، کد ملی، تلفن، آدرس، عکس، ویدیو، اطلاعات مرتبط با بیمار و پرونده پزشکی است.

۱-۳ تعریف الزام به رازداری در حرف پزشکی: الزام به رازداری، به معنای قدغن بودن افشای اطلاعات بیمار به دیگران بدون اجازه و رضایت بیمار است.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

- ۴-۱ ارائه کنندگان خدمات سلامت: به کلیه افرادی اطلاق می‌شود که در ارتباط با بیمار بوده و به نوعی در نظام سلامت، خدمات ارائه می‌دهند اعم از پزشک، دندانپزشک، داروساز و متخصصین مربوطه، پرستار، بهیار، کمک بهیار، پرسنل بیمارستان، نگهبان، دانشجویان در کلیه مقاطع و کسانی که به صورت داوطلبانه یا به صورت وابسته به مؤسسات خیریه در حوزه سلامت همکاری می‌کنند. (رجوع به ماده یک قانون سازمان نظام پزشکی در مورد شرح وظایف و تخلفات حرفه ای و صنفی)
- ۵-۱ گیرندگان خدمات سلامت: به طور کلی به کلیه افرادی که به هر نوع خدمات سلامت را دریافت می‌کنند گیرندگان خدمات سلامت اطلاق می‌شود.
- ۶-۱ منظور از منفعت در این راهنما به طور کلی منفعت در حوزه سلامت است و سایر منافع گیرنده خدمات سلامت، خانواده او و جامعه در این تعریف نمی‌گنجد.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۲- رازداری

۲-۱ به طور کلی رازداری یک وظیفه مطلق است به جز در شرایط خاص که این شرایط در بند ۴-۱ مشخص شده اند.

۲-۲ در صورت لزوم افشای اطلاعات بیمار، باید دلایل نقض رازداری مشخص و مستند شود.

۲-۳ وظیفه رازداری با پایان یافتن ارتباط پزشک و بیمار از بین نمی رود و ارائه کننده خدمات سلامت موظف است تا پایان عمر اسرار بیمار را فاش نکند.

۲-۴ صحبت در مورد بیمار و اطلاعات مربوط به او در مکانهای عمومی نظیر داخل آسانسور، در کافه تریا و در راهروها نقض رازداری محسوب شده و باید به شدت از آن پرهیز کرد.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۳- نقض رازداری

۳-۱ رازداری فقط در شرایطی خاص می تواند نقض شود که این شرایط عبارتند از:

۳-۱-۱ با رضایت بیمار یا در صورت لزوم قیم قانونی یا تصمیم گیرنده جایگزین بیمار

۳-۱-۲ الزام قانونی و به موجب حکم دادگاه

۳-۱-۳ زمانی که منفعت بیمار ایجاب کند که حصول این منفعت به هیچ طریقی به جز افشای راز بیمار امکان پذیر نباشد.

۳-۱-۴ زمانی که منفعت خانواده بیمار یا جامعه ایجاب کند که این منفعت به هیچ طریقی به جز افشای راز بیمار امکان پذیر نباشد.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۴- عواقب نقض رازداری

- ۴-۱ نقض رازداری می تواند موجب اعمال هر نوع جریمه یا تنبیه از طرف مقام مافوق بر حسب روال تعریف شده در محل ارائه خدمات سلامت باشد.
- ۴-۲ در صورتی که نقض رازداری منجر به آسیب بیمار شود، باید خسارت او جبران شود.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۵- افشای اطلاعات با رضایت بیمار

۵-۱ رضایت آزادانه و آگاهانه بیمار برای قراردادن اطلاعات او در اختیار شخص ثالث به معنی نقض رازداری نیست اگر (به شرط مکتوب بودن رضایت و قید موارد زیر در آن):

۱-۱-۵ اطلاعات فقط به فردی که بیمار مجاز دانسته است، ارائه شود.

۲-۱-۵ اطلاعات فقط در حد لازم و در محدوده رضایت اخذ شده از بیمار افشا شود.

تبصره- اگر ارائه کننده خدمت به منظور ارائه خدمات بهتر و ارتقا کیفیت خدمات به مشاوره با همکار خود نیاز داشته باشد در صورت عدم افشای مشخصات هویتی بیمار نیاز به اخذ رضایت بیمار نیست.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۳-۵ اگر به قصد سودرسانی به بیمار و تکمیل درمان وی ارائه کننده خدمت مجبور باشد که علاوه بر اطلاعات سلامتی، اطلاعات هویتی بیمار را نیز فاش کند لازم است قبلاً از بیمار رضایت آگاهانه اخذ شده باشد.

۱-۳-۵ در شرایط اورژانس (زمانی که جان بیمار در خطر است) و عدم امکان اخذ رضایت آگاهانه، باید کلیه اطلاعات لازم از قبیل میزان اطلاعات ارائه شده، شخص دریافت کننده اطلاعات و دلیل نقض رازداری در پرونده بیمار ثبت شود.

۴-۵ تصمیم به نقض رازداری باید توسط یک تیم تخصصی گرفته شود و هر گونه نقض رازداری با رضایت بیمار یا در صورت امکان بدون رضایت بیمار باید مستند سازی شده و در پرونده بیمار درج شود.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۵-۵ مستند سازی نقض رازداری باید به گونه‌ای باشد که خوانا و شفاف بوده، برای بیمار قابل فهم باشد، قابل پاک شدن نباشد، کلمات و لغات اختصاری و تخصصی غیرضروری در آن به کار نرفته باشد

تبصره- زمان و نام شخص افشا کننده، نام شخص دریافت کننده اطلاعات، دلیل افشا و شواهد مرتبط با آن حتماً در پرونده قید شود.

۵-۶ در صورتی که سن بیمار کمتر از ۱۸ سال است یا عقب مانده ذهنی است یا به تشخیص پزشک هنوز به سنی نرسیده است که بتواند مشکلات خود را به صورتی مستقل حل کند، کسب رضایت در این موارد باید از والدین یا قیم قانونی یا تصمیم گیرنده جایگزین آنها صورت گیرد.

۱-۶-۵ در صورت امکان و به منظور پیشگیری از تعارض منافع، رضایت پدر و مادر هر دو باید اخذ شود. در صورت عدم وجود هر دوی آنها به دلایلی مانند فوت یا بیماری یکی از آنها یا طلاق یا در سفر بودن از والدی که حضانت وی را بر عهده دارد رضایت اخذ گردد.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۵-۷ فقط پزشک درمانگر می تواند به قصد سودرسانی به بیمار یا در صورت احراز هر یک از شرایط مطرح شده اقدام به افشای اسرار بیمار نماید.

۶- افشای اطلاعات در جهت منفعت جامعه

۶-۱ افشای اطلاعات بیمار به نفع جامعه فقط در شرایطی امکان پذیر است که با نقض رازداری منفعتی عاید جامعه می شود که به هیچ طریق دیگر ممکن نیست یا به عبارتی با افشای راز، خطر و آسیبی از جامعه دور می شود که به هیچ راه دیگری قابل رفع نیست و در چنین حالتی خطر باید به اندازه کافی جدی باشد.

۶-۲ گاهی به قصد منفعت جامعه لازم می شود که اطلاعاتی از بیمار فاش شود؛ اما این افشا فقط باید در حد اطلاعات لازم و کافی برای نفع عموم باشد و نه بیش تر از آن.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۳-۶ هر چند که به قصد منفعت جامعه افشای قسمتی از اطلاعات و تحت شرایطی خاص امکان پذیر است اما یک قاعده کلی که مشخص کند در چه شرایطی مجاز به افشای راز هستیم و در چه شرایطی مجاز نیستیم وجود ندارد. بنابراین باید در هر موقعیت به صورت جداگانه و بر مبنای شرایط زمینه‌ای در مورد افشا یا عدم افشا تصمیم‌گیری کرد.

۴-۶ تصمیم‌گیری در مورد افشا یا عدم افشا باید فقط توسط پزشک درمانگر صورت گیرد اما در صورت لزوم می‌توان با استفاده از مشاوره و خرد جمعی تصمیم‌گیری کرد.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۷- نقض رازداری به موجب قانون

۷-۱ در صورت درخواست مراجع قانونی (کمیسیونهای پزشکی قانونی، دادسراهای انتظامی، شوراها و حل اختلاف ویژه پزشکی) می توان اطلاعات را در حد لازم و فقط به فردی که در این خصوص مجاز دانسته شده است ارائه کرد.

۷-۲ بیماری‌هایی که به موجب قانون، پزشک موظف به گزارش اجباری است باید توسط سیاستگذاران سیستم سلامت تعیین و به صورت یک قانون در مجلس شورای اسلامی به تصویب برسند.

۷-۳ ارائه اطلاعات با درخواست پلیس برای مستند سازی و استفاده حقوقی از اطلاعات مجاز نیست مگر با مجوز دادگاه یا مراجع قانونی.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۱- رازداری در کودکان و بالغین با عقب ماندگی ذهنی

۱-۸ اگر بیمار کودک است (سن کمتر از ۱۸ سال) یا از نظر ذهنی عقب مانده است، قبل از افشای اطلاعات وی به شخص ثالث باید از والدین یا تصمیم گیرنده جایگزین یا قیم قانونی رضایت نقض رازداری اخذ شود.

۲-۸ والدین در قبال کودکان زیر ۱۸ سال خود مسئولیت کامل دارند و مسئولیت آنها تحت تاثیر تغییر روابط بین آنها نظیر جدایی والدین یا ازدواج مجدد قرار نمی گیرد. حتی در صورتی که کودک ظرفیت و صلاحیت تصمیم گیری داشته باشد اما به سن ۱۸ سال نرسیده باشد مسئولیت والدین سلب نمی شود.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۳-۸ در موارد نیاز به افشای اسرار بیمار زیر ۱۸ سال رضایت یکی از والدین کافی است اما در صورت امکان رضایت هر دو والد ارجح است و از بروز تعارض جلوگیری می‌کند. علاوه بر اخذ رضایت از والدین، در صورتی که کودک ظرفیت و صلاحیت لازم را بنا بر تشخیص پزشک داشته باشد باید موافقت کودک برای افشای اطلاعات جلب شود.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۹- رازداری، فضای مجازی و پرونده الکترونیک

۹-۱ کلیه اطلاعات بیمار که در پرونده الکترونیک ثبت شده یا به صورت پرونده کاغذی در بایگانی موجود است باید به خوبی محافظت شده و هر گونه سرقت اطلاعات، گم شدن آن‌ها و دسترسی افراد غیر مسئول، کپی کردن، تغییر یا حذف اطلاعات بدون اجازه از صاحب اطلاعات و توسط افرادی به جز ارائه کنندگان خدمات سلامت به منزله نقض رازداری تلقی شده و به موجب قانون مشمول مجازات خواهد بود.

تبصره: دسترسی ارائه کنندگان خدمات سلامت به پرونده بیماران باید محدود به میزان استفاده آن‌ها باشد و به این لحاظ اطلاعات باید طبقه‌بندی شده و بر حسب نیاز هر گروه از ارائه کنندگان خدمت در دسترس آن‌ها قرار گیرد.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۹-۲ ارائه کنندگان خدمات سلامت که به موجب حرفه خود به پرونده الکترونیک بیماران دسترسی دارند نباید به هیچ وجه نام کاربری و رمز عبور خود را در اختیار سایرین بگذارند.

۹-۳ به دلیل عدم امنیت کافی در فضای وب، ارائه کنندگان خدمات سلامت نباید به هیچ وجه اطلاعات بیماران را از طریق پست الکترونیک یا فاکس منتقل نمایند مگر این که از امنیت فضای وب و پست الکترونیک خود اطمینان حاصل کنند.

۹-۴ علاوه بر اطمینان از امنیت پست الکترونیک در صورت انتقال اطلاعات از طریق پست الکترونیک و فاکس باید از دریافت کننده تقاضا کنند که اگر این پست الکترونیک یا فاکس را به اشتباه دریافت کرده قبل از مطالعه آن را معدوم سازد.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۹-۵ حذف اطلاعات پرونده بیماران به صورت کاغذی یا الکترونیک باید به گونه ای باشد که اطلاعات معدوم شده به هیچ وجه قابل بازیافت نباشد.

۹-۶ در صورت فاش شدن اطلاعات پرونده بیمار به هر دلیل (گم شدن، دزدیده شدن، ...) لازم است بیمار مربوطه مطلع شود.

۹-۷ عکس گرفتن از پرونده بیمار، خود بیمار، یا قسمتی از بدن بیمار بدون کسب رضایت بیمار به هیچ وجه مجاز نیست علاوه بر اینکه به اشتراک گذاشتن این اطلاعات در فضای مجازی پیگرد قانونی دارد.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۱۰- رازداری در گزارش صبحگاهی و راندهای بالینی

۱-۱۰ ارائه گزارش صبحگاهی در بیمارستان‌ها باید تا حد امکان به گونه‌ای باشد که هویت بیمار مشخص نشود.

۲-۱۰ اطلاعاتی که در گزارش صبحگاهی از بیمار ارائه می‌شود باید تا حد امکان محدود باشد و فقط موارد مورد نیاز جهت استفاده آموزشی مطرح شود.

۳-۱۰ ارائه اطلاعات بیمار در گزارش صبحگاهی تا حد امکان نباید منجر به حضور بیمار در این جلسه شود چراکه منجر به مخدوش شدن حریم خصوصی بیمار می‌شود.

۴-۱۰ در صورتی که اطلاعات به گونه‌ای در گزارش صبحگاهی مطرح می‌شود که امکان شناسایی بیمار وجود دارد باید در صورت امکان این امر به اطلاع بیمار برسد و رضایت او در این خصوص اخذ شود.

پیش نویس راهنمای کشوری رازداری

۵-۱۰ در راندهای بالینی نباید کلیه اطلاعات بیمار مبادله شود چرا که این امر منجر به افشای اطلاعات در حضور سایر بیماران می شود و راند باید فقط به ارزیابی بالینی محدود شود و بحث بر سر علائم و مشکلات بیمار در فضایی جداگانه که به این منظور تهیه شده است انجام شود.

۶-۱۰ پیشنهاد می شود که به منظور رعایت اصل رازداری راندهای بالینی تا حد امکان کوچک شده و در فضاهای بسته اداره شوند.